

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА НА НАЦІОНАЛЬНОМУ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Необхідність проведення вітчизняними фінансовими інститутами IPO-запозичень на міжнародних фондових майданчиках та вихід на національний ринок іноземних банківських та страхових структур підвищують вимоги до конкурентоспроможності фінансових установ та послуг, які вони надають.

Національний фінансовий ринок представлений різноманітними банківськими та парабанківськими установами, які конкурують між собою як в межах окремих сегментів фінансового ринку (страхового, кредитного, інвестиційного тощо), так і як представники різних видів фінансового підприємництва. З одного боку комерційні банки, надаючи однотипні послуги вступають у конкурентну боротьбу з іншими банківськими інститутами, а з іншого – банки та страховики є конкурентами при наданні депозитних послуг та послуг із life-страхування, оскільки вони є альтернативними варіантами розміщення фінансових ресурсів.

Станом на 01.05.2013 р. в Україні діяло 177 комерційних банків, в т.ч. 22 банки із 100%-ним іноземним капіталом, та 414 страхових компаній life- та nonlife-страхування. Порівнюючи конкурентні умови у цих двох сегментах фінансового ринку, можна констатувати наступне:

- для ринку банківських послуг є характерним жорстке державне регулювання та загострення конкуренції, по-перше, з боку іноземних банків; по-друге, з боку страховиків та пенсійних фондів на ринку депозитних послуг;

- для страхового ринку притаманні монополізм у певних видах страхування, значна частка кептивного та схемного страхування, непрозорість та нерегульованість ринку.

Вітчизняні банківські установи є на сьогодні, як правило, універсальними фінансовими інститутами, які надають різнотипні банківські послуги. Поряд з цим структура їх активів та пасивів вказує на кредитно-депозитну спеціалізацію, яка домінує при розміщенні та залученні фінансових ресурсів. Поява на ринку іноземних банків підвищує вимоги до якості послуг та ставить вітчизняні банки у нерівноцінні конкурентні умови із дочірніми структурами з іноземним капіталом, які мають потужну фінансову підтримку та дешевші грошові ресурси. Конкуруючи з іноземними банками та розширюючи спектр послуг, вітчизняні банківські установи з одного боку, підвищують свою конкурентоспроможність загалом, а з іншого – можуть її втратити за якісними характеристиками окремих банківських продуктів.

На фондовому ринку банки та інвестиційні інститути не є прямими конкурентами, оскільки, сертифікати фондів мають значно вищу дохідність та ризик, аніж банківські депозити. Портфельні інвестори, які вкладають кошти в пайове інвестування, вже, як правило, мають у своєму портфелі банківські депозитні сертифікати.

З метою зміцнення конкурентних позицій на інвестиційному ринку комерційні банки створюють дочірні інвестиційні компанії та компанії з управління активами, які укладають із приватними інвесторами договір про персональне банківське обслуговування – приватний банкінг або створення індивідуального інвестиційного фонду.

Для національного страхового ринку традиційно був і є притаманним низький рівень конкуренції. Це зумовлено як значною часткою обов'язкового страхування на ринку, так і отриманням страховиками в одноосібному порядку ліцензій на надання певних видів страхових послуг після прийняття відповідних поправок до нормативно-законодавчих актів.

Окрім цього, значна частина ринку представлена кептивним страхуванням, тобто страховими структурами, які є дочірніми установами комерційних банків чи функціонують у складі ФПГ. Клієнтурна ніша та спектр послуг таких страховиків – позичальники банку та страхування кредитних ризиків материнської компанії. Очевидно, що взаємодія банків та страховиків

ставити кептивні та некептивні компанії у нерівні конкурентні умови. Однак, нині багато вітчизняних кептивних структур намагаються позиціонувати себе на ринку як незалежні страховики та відокремлюються від материнської структури. Зумовлено це тим, що у кризовий період 2008-2009 рр. проблеми із ліквідністю банків практично паралізували роботу дочірніх страхових структур.

Необхідність залучення фінансових ресурсів для розширення бізнесу змушує страховиків виходити на міжнародні фондові майданчики. Забезпечення ефективного залучення коштів іноземних інвесторів є неможливим без приведення фінансових показників роботи, а зокрема норми збитковості, до нормативних меж, прийнятих міжнародною страховою практикою. Динаміка середньо галузевих значень цього показника впродовж останніх десяти років зазнала істотних змін. Якщо на початку періоду переважна більшість вітчизняних страховиків працювала із нормою збитковості до 10% (для зарубіжного ринку 40-60%), то на сьогодні рівень виплат значно зріс. Це зумовлено, по-перше, ростом рівня ризику кредитного портфеля вітчизняних банків; а по-друге, штучним збільшенням величини страхових виплат, що припадають на договори з материнською компанією чи інсайдерами, і тому приведенням фактичних значень показника до рівня, притаманного зарубіжному страховому ринку.

Неврегульованість та непрозорість страхового ринку підвищують вплив асиметрії інформації та сприяють домінуванню на ньому методів недобросовісної конкуренції. Для вирішення цієї проблеми у 2008 році була запроваджена програма «Відкритого страхування», яка передбачала оприлюднення на сайті Ліги страхових організацій України інформації про власників та їх частки в бізнесі, про кількість страхових виплат та якість врегульованих справ.

Порівнюючи конкурентоспроможність вітчизняних банківських та страхових структур, слід відмітити істотну конкурентну перевагу банків, яка забезпечується прозорістю їх роботи, порівняно із страховими компаніями. Це зумовлено як публікацією банками щоквартальної фінансової звітності на сайті НБУ, так і доступністю інформації про окремі банківські продукти та методику оцінки їх вартості. У страховій сфері ця проблема впродовж багатьох років залишається невирішеною: менше половини страховиків приймає участь у рейтингуванні, що проводиться незалежним рейтинговим агентством Insurancetop; ще менше є наявної інформації про якість та рівень страхового покриття окремих послуг та про диференціацію страхових тарифів, які для національного ринку є завищеними.

Аналіз сучасного стану національного фінансового ринку дає змогу констатувати факт не стільки загострення конкуренції між різними фінансовими установами, скільки налагодження співпраці між ними з метою покращення конкурентних позицій на національному та міжнародному ринках. Дедалі активніше почали співпрацювати банки із інвестиційними установами у сфері пайового інвестування, пропонуючи послуги щодо розміщення сертифікатів інвестиційних фондів серед своїх депозитаріїв. Це є вигідним, по-перше, для інвестиційних інститутів, оскільки великі банки мають розгалужену власну інфраструктуру; а по-друге, для самих банків, оскільки посередництво на фінансовому ринку дає їм змогу уникнути депозитно-кредитних ризиків та підвищити ліквідність роботи.

Активною є співпраця банків із недержавними пенсійними фондами у сфері пенсійного страхування, оскільки законодавчо їм надано переважне право бути зберігачами пенсійних активів фонду та можливість інвестування коштів фонду у банківські депозити.

Отже, за сучасної ситуації на національному ринку спостерігається не стільки посилення конкуренції між банками та парабанківськими установами, скільки їх взаємна співпраця, яка покращує їх конкурентні позиції, підвищує конкурентоспроможність їх послуг порівняно із фінансовими структурами з іноземним капіталом.

У перспективі додаткові конкурентні переваги вітчизняних фінансових установ можуть забезпечуватися використанням нових технологій, онлайн-брокериджем, послугами приватного банкінгу, професійним управлінням корпоративними цінними паперами тощо.

Державне регулювання ринку з метою стимулювання конкуренції повинне бути орієнтоване на забезпечення прозорості діяльності страхових структур та захист інтересів користувачів фінансових послуг, а зокрема страхувальників та депозитаріїв.